

Державна архівна служба України

Миколаївська обласна державна
адміністрація

Державний архів
Миколаївської області

ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РАДИ

19.12.2019 № 12

м. Миколаїв

Голова – Левченко Л.Л.

Секретар – Мельник М.О.

Присутні члени науково-методичної ради: Климова Л.С., Колесник Н.А., Котляр Ю.В., Кузьменко Н.В., Пікуль Г.Б., Серединський О.В., Сидоренко А.І., Тригуб О.П.

Порядок денний:

1. Розгляд та затвердження експозиційного плану документальної он-лайнної виставки «Чистки партії (1929-1933 рр.)».
Доповідає: Мельник М.О.
2. Розгляд та схвалення тексту статті «Українська кампанія грецької армії 1919 року: вплив на подальшу долю українських греків (на прикладі Миколаєва й Миколаївщини)».
Доповідає: Мельник М.О.
3. Розгляд та схвалення тексту статті «Вплив Миколаївського морського торгового порту на економіку Миколаєва ХІХ – початку ХХ століття» (в 2-х частинах).
Доповідає: Мельник М.О.

1. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів.

Доповідач зазначила, що відповідно до Плану виставкової діяльності Державної архівної служби на 2019 рік підготовлено документальну он-лайнну виставку «Чистки партії (1929-1933 рр.)», котру планується оприлюднити на офіційному веб-сайті держархіву області.

Експозиційний план виставки додається.

ВИСТУПИЛИ:

Пікуль Г.Б. – головний зберігач фондів.

Виступаюча зазначила, що чистки в ВКП(б) («чистка партійних лав») – сукупність організаційних заходів з перевірки відповідності членів комуністичної партії пред’явленим до них вимогам, практикувалися у 1920-1930-х роках. Перша чистка партії в Україні відбулася у 1921 році, коли партія розрослася завдяки безлічі членів, сумнівних з точки зору старих більшовиків. Згодом проводили місцеві чистки насамперед у організаціях, де виявляли випадки корупції та «морального розкладання».

У 1929-1930 рр. за рішенням XVI всесоюзної партійної конференції, що відбулася у квітні 1929 р., відбулася друга (перша сталінська) загальнопартійна («генеральна») чистка. На території Миколаївського округу для проведення чистки були створені окружна контрольна комісія та окружна перевірочна комісія, 15 перевірочних та 5 резервних «трійок» кількістю в 60 осіб, 20 технічних секретарів та група партслідчих. Безпосередньо до чистки «трійки» приступили 10 червня 1929 р., в першу чергу перевірка проводилася у сільських організаціях (було перевірено 10 районів Миколаївського округу), де була завершена 06 липня 1929 р. Водночас чистка проводилася у військових організаціях, де була завершена 18 серпня 1929 р. На початку липня 1929 р. розпочалася чистка радянських партійних осередків, вищих навчальних закладів та виробничих підприємств (жовтень-листопад 1929 р.), з 06 грудня – заводу ім. А. Марті. Під час проведення «чистки» було перевірено 146 партійних осередків загальною кількістю 4085 членів, відсоток виключених до загальної чисельності членів організацій склав: у виробничих партійних осередках – 5,73, у сільських – 12,36, у радянських – 4,4, у навчальних – 2,1, у військових – 1,1 (у середньому – 5,8 відсотків), отримали догани 219 осіб.

Третя «генеральна чистка» була розпочата відповідно до постанови об’єднаного пленуму ЦК та ЦКК ВКП(б) від 12 січня 1933 р. Головні завдання, шляхи та методи проведення чистки були сформульовані в постанові ЦК та ЦКК ВКП(б) від 24 квітня 1933 р. «Про чистку партії». Чистка Миколаївської партійної організації почалася в червні 1933 р. та проходила під керівництвом члена ЦКК ВКП(б) та Одеської обласної комісії з чистки М. М. Коковихіна. В селах Миколаївщини чистка, яку проводили районні комісії, почалася 15 липня 1933 р. У Миколаєві на 23 січня 1934 р. було перевірено 96 партійних осередків з загальною кількістю 2530 членів партії та 849 кандидатів, з них виключено 179 членів та 188 кандидатів, переведено з членів партії до кандидатів – 399, до співчуваючих – 100, переведено з кандидатів до співчуваючих – 273.

До експозиційного плану виставки включено 45 документів з фондів Миколаївської окружної контрольної комісії КП(б)У (ф. П-2), Миколаївського міського комітету КПУ (ф. П-6), Арбузинського районного комітету КПУ (ф. П-30), Новоодеського районного комітету КПУ (ф. П-129), Березанського районного комітету КПУ (ф. П-135): протоколи зборів партактиву, протоколи засідання комісій з чистки партії, доповіді (інформації) про хід та підсумки проведення чисток, акти обстеження партосередків.

Запропонувала затвердити експозиційний план документальної он-лайнної виставки «Чистки партії (1929-1933 рр.)» та оприлюднити її на офіційному веб-сайті області.

1.1. ВИРІШИЛИ:

Затвердити експозиційний план документальної он-лайнної виставки «Чистки партії (1929-1933 рр.)» та оприлюднити її на офіційному веб-сайті держархіву області.

2. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів, секретаря науково-методичної ради.

Доповідач зазначила, що директором держархіву області, д. і. н. Левченко Л.Л. підготовлено статтю «Українська кампанія грецької армії 1919 року: вплив на подальшу долю українських греків (на прикладі Миколаєва й Миколаївщини)», котру планується розмістити у

збірнику наукових праць «Сторінки історії», котрий видається Національним технічним університетом України «КПІ імені Ігоря Сікорського».

Текст статті додається.

ВИСТУПИЛИ:

Серединський О.В. – заступник начальника відділу інформації та використання документів, к. і. н.

Виступаючий зазначив, що авторка поставила за мету проаналізувати події, пов'язані з перебуванням грецького військового контингенту в Миколаєві та на Миколаївщині у 1919 р., та з'ясувати наслідки Українського походу грецької армії для українських греків (на прикладі греків Миколаєва). Події у Миколаєві, Снігурівці, Веселиновому розглядаються в контексті розвитку подій на Півдні України (Березівка, Херсон, Одеса, Севастополь і Крим) під час інтервенції Антанти за доби Директорії (1919) та у період сталінських репресій (1937), а також з урахуванням загальносвітового контексту (боротьби Антанти проти більшовизму, понтийців за самовизначення, грецько-турецьких відносин). Розглянуто причини, що спонукали Грецію направити військо до України, та наслідки цього походу для Греції й понтийських греків. Аналіз показує, що Греція надіслала військо до України, маючи на меті аж ніяк не боротьбу з більшовиками і сприяння Директорії, вона переслідувала власні цілі: здобуття підтримки Франції на Паризькій мирній конференції у вирішенні територіальних питань та врятуванні переслідуваних на теренах Османської імперії греків-християн. Не зважаючи на це, грецькі вояки хоробро билися з більшовиками на Півдні України. Антанти, Директорії й Добровольчій армії не вдалося створити спільного фронту для боротьби з більшовиками. Ті спрямували проти Антанти не лише регулярну армію, а й розгорнули партизанську війну та агітацію. Грецьким військам у Миколаєві сприяло місцеве грецьке населення: постачало продовольство й служило за перекладачів. У такий спосіб в міру своїх сил миколаївські греки боролися з більшовиками. Під час сталінських репресій 1937 р. це стало однією з підстав звинувачення їх в антирадянській діяльності й шпигунстві. Всіх тих миколаївських греків, щодо яких НКВС довів причетність до Українського походу грецької армії 1919 р., засуджено до смертної кари й розстріляно. Очевидно, що аналогічні звинувачення й смертна кара 1937 р. спіткали херсонських, одеських і кримських греків.

На початку червня цього року авторка статті взяла участь у науковій сесії, присвяченій 100-річчю встановлення дипломатичних відносин між Грецією та Україною та на згадку про першого посла України в Греції Ф. Матушевського (Посольство України в Республіці Греція, Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Афіни, Греція) із доповіддю «Українська кампанія грецької армії 1919 року: вплив на подальшу долю українських греків (на прикладі Миколаєва й Миколаївщини)».

Запропонував схвалити текст статті «Українська кампанія грецької армії 1919 року: вплив на подальшу долю українських греків (на прикладі Миколаєва й Миколаївщини)» та рекомендувати для розміщення у збірнику наукових праць «Сторінки історії», котрий видається Національним технічним університетом України «КПІ імені Ігоря Сікорського».

ВИРІШИЛИ:

2.1. Схвалити текст статті «Українська кампанія грецької армії 1919 року: вплив на подальшу долю українських греків (на прикладі Миколаєва й Миколаївщини)» та рекомендувати для розміщення у збірнику наукових праць «Сторінки історії», котрий видається Національним технічним університетом України «КПІ імені Ігоря Сікорського».

3. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів.

Доповідач зазначила, що директором держархіву, д. і. н. Левченко Л.Л. підготовлено статтю «Вплив Миколаївського морського торгового порту на економіку Миколаєва XIX –

початку ХХ століття» (в 2-х частинах), котру планується розмістити у журналі «Історичний архів. Наукові студії», котрий видається Чорноморським національним університетом імені Петра Могили та Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Текст статті додається.

ВИСТУПИЛИ:

Тригуб О.П. – завідувач та професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики ЧНУ імені Петра Могили, д. і. н.

Виступаючий зазначив, що у статті висвітлено історію Миколаївського морського торгового порту від зародження торгового мореплавання в регіоні сучасного міста Миколаєва до початку ХХ ст. в контексті історичного розвитку Миколаєва як промислово-комерційного центру Півдня України. У ХІХ – на початку ХХ ст. порт мав найменування Миколаївський міжнародний комерційний (або торговий) порт. Автор спиралася на принципи історизму, об'єктивності, всебічності й комплексності, а також на соціальні та матеріалістичні підходи до розуміння історії, за яких економічні аспекти першочергово беруться до уваги під час дослідження. Вагоме значення мали принципи й методи, напрацьовані істориками науки і техніки. Використано також методи джерелознавчого аналізу, оскільки дослідження ґрунтується переважно на архівних джерелах.

Засади торгового мореплавання у Чорноморському басейні було закладено ще у ІХ-ХІІІ ст. У 1788 р. на лівому березі річки Інгул засновано Вільну Гавань, яка вважається прародителькою морського торгового порту в Миколаєві. Оскільки уряд Російської імперії переслідував мету створення в Миколаєві центру Чорноморського військово-морського флоту й через це запроваджував різного роду обмеження, міжнародна торгівля припинилася.

Миколаївське купецтво в основному займалося забезпеченням Адміралтейства, підприємств морського відомства й флоту потрібними їм матеріалами й товарами. Після Кримської війни (1853–1856) та запровадження обмежувальних статей Паризького мирного договору (1856) суднобудування в Миколаєві припинилося, Головне управління Чорноморського флоту та портів було ліквідоване. Миколаїв поринув у глибоку економічну кризу. Миколаївський військовий губернатор М. Аркас став ініціатором заснування Російського товариства пароплавства та торгівлі, однак діяльність товариства не мала значного впливу на економіку Миколаєва. У 1860 р. Миколаївський військовий губернатор Б. Глазенап запропонував відкрити порт у Миколаєві для заходу іноземних суден і експортно-імпортних операцій. Порт відкрито з 1 червня 1862 р.

Географічно до Миколаєва тяжів регіон, у якому вирощувалися зернові культури, тому порт одразу став центром експорту пшениці, жита, вівса, а також заліза. Уже в перші роки його існування вартість експорту перевищила вартість імпорту. Подальшому розвитку хлібної торгівлі сприяли повернення єврейського населення до Миколаєва, відкриття митниці 1-го класу, банківських установ, Хлібної біржі, Біржового комітету й аналітичної камери при ньому, прокладання залізниці. Все це загалом сприяло розвитку фабрично-заводської промисловості в місті, зростанню кількості населення й перетворенню Миколаєва на промисловий центр Півдня України.

Однак із часом з'ясувалося, що порт не задовольняє вимогам часу. Постало питання його реконструкції, проект якої було затверджено у 1885 р. Портове управління почало діяти з 1894 р. Його очолював капітан над портом, який водночас був головою Присутствія із портових справ – дорадчого органу, до повноважень якого належало вирішення портових проблем. Порт поділявся на два відділи: закордонний і каботажний. Під час реконструкції було визначено кордони порту, збудовано нові набережні, елеватор, склади, порт забезпечено новітніми на той час вантажувально-розвантажувальними засобами, транспортерами зерна й руди, у зимовий період судна до порту почали проводити за допомогою криголамів. Разом із цим, було вирішено проблему поглиблення каналу в Дніпро-Бузькому лимані, оскільки судна з великою осадкою не могли повністю навантажуватися в Миколаєві й вимушені були дозав-

нтажуватися в порту Очаків, а транспортування вантажів до Очакова вимагало значних фінансових витрат. Також були встановлені маяки й застережливі знаки.

Все це дало можливість значно збільшити вантажообіг порту, який у 1910 р. досяг рекордної цифри – понад 151 млн. пудів, у т. ч. понад 115 млн. пудів зернових (це складало 14 % експорту зернових усієї Російської імперії). У цей рік Миколаїв прийняв 527 іноземних суден. Наприкінці XIX – на початку XX ст. порт працював на засадах державно-приватного партнерства (за сучасним визначенням), у його розвиток вкладали кошти держава, місто та іноземні інвестори. Таким чином, історія порту періоду до 1917 р. надає приклад для його розвитку в XXI ст., коли фактично порт працює в тих же самих зовнішніх і внутрішніх умовах, як і у вище досліджуваний період.

Запропонував схвалити текст статті «Вплив Миколаївського морського торгового порту на економіку Миколаєва XIX – початку XX століття» (в 2-х частинах) та рекомендувати до оприлюднення у журналі «Історичний архів. Наукові студії», котрий видається Чорноморським національним університетом імені Петра Могили та Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

ВИРІШИЛИ:

3.1. Схвалити текст статті «Вплив Миколаївського морського торгового порту на економіку Миколаєва XIX – початку XX століття» (в 2-х частинах) та рекомендувати до оприлюднення у журналі «Історичний архів. Наукові студії», котрий видається Чорноморським національним університетом імені Петра Могили та Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Голова

Лариса ЛЕВЧЕНКО

Секретар

Марина МЕЛЬНИК